

despertar-me. Tinc per segur que aquesta edició, com la primera, no veurà passar molt de temps sense esgotar-se. Aleshores serà ocasió d'emprendre una revisió a fons i de preparar i donar una nova versió, tan definitiva com se pugui — cosa, d'altra banda, impossible d'assolir en absolut en treballs d'aquesta mena — del diccionari català il·lustrat *Pallas*.

R. ARAMON i SERRA

HENRI GUI TER : *Etude de Linguistique historique du dialecte minorquin*. Montpellier 1943. 348 + 4 pàgs.

Ens ha sorprès agradablement l'aparició d'aquest llibre dedicat a l'estudi històric del parlar menorquí. I ens ha sorprès especialment pel fet d'ésser l'autor un rossellonès i no un català hispànic, i encara per la circumstància d'ésser doctor en ciències físiques (i en lletres, de més a més), agregat de la Universitat de Montpellier. Estem poc acostumats a veure homes del Rosselló escrivint en català i conreant l'estudi d'aquesta llengua (llur llengua pròpia). El Sr. Enric Guiter és un d'aquests homes que a més demostra posseir vocació i entusiasme per la lingüística aplicada a temes catalans. Cal felicitar-lo i felicitar-nos-en.

Comença el llibre amb una introducció geogràfica i històrica — il·lustrada amb un mapa —, que situa el lector per a comprendre el fet lingüístic menorquí. Segueix l'estudi pròpiament dit, dividit en tres grans seccions: fonètica, lexicografia i morfologia, i cadascuna subdividida en els capítols propis de tota explicació de dialectologia històrica. Clouen el treball unes conclusions i un apèndix d'alguna extensió, en el qual es donen textos dialectals menorquins extrets del *Folklore Menorquí* del Dr. Camps i Mercadal i del *Viatge tràgic de l'amo En Xec de S'Uastrà* d'En Ruiz i Pablo.

En la introducció trobem alguna cosa a corregir. Primerament, la suggerència de possibles etimologies del nom de Maó, que tradicionalment es fa venir del de l'almirall cartaginès Magon. «En realité», diu el Sr. Guiter, «il pourrait fort bien venir du latin MANSIONE (séjour) ou de l'arabe MA'ON (vase)». Però MANSIONE > maó seria un cas estrany d'evolució fonètica, car el grup interior NS es redueix a s, però no desapareix totalment (cf. FOUCHÉ, *Phon. hist. rouss.*, 153); a més, tenim el text de Titus Livius que parla de l'arribada de Magon a Menorca, i el de Plini que alludeix concretament a Magon com a nucli de població d'aquesta illa, i tenim tota la documentació llatina medieval que tradueix Maó per *portus Magonis*. També creiem poc exacte que els productes principals d'exportació de Maó siguin «les vins et l'huile produits par l'île»: Menorca no produeix gairebé gens d'oli, i encara que les seves vinyes donen vins exquisits, no abunden prou per a fer-ne objecte exportable. En canvi, és producte típic de l'illa — i molt exportat — el formatge, del qual no es fa menció en la introducció que comentem.

En la Bibliografia que segueix a la introducció trobem que manca citar el *Diccionario Menorquin-Castellano* de Jaume Ferrer Parpal (Maó 1883-87) i el meu *Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella* («Miscelànea Alcover», Mallorca 1932). Cita com d'Alcover diversos articles que diu que es troben en el «Butlletí de Dialectologia Catalana», volent dir segurament el «Bolletí

del Diccionari de la Llengua Catalana». Observo errades de còpia en noms d'autors, com *Beneiam* (per *Benejam*), *Aledej* (per *Aledo*). En l'advertiment que segueix a l'apèndix de textos dialectals (pàg. 293) es diu que del *Viatge tràgic* d'En Ruiz i Pablo «il n'existe que quelques exemplaires dactylographiés». És de doldre que no es vagi donar la casualitat que arribés a mans del Sr. Guiter qualche exemplar de les diferents edicions (almenys tres) que s'han fet del *Viatge tràgic*.¹

El cos del treball del Dr. Guiter té capítols verament interessants i tractats amb minuciositat i encert. Crec que els més ben reeixits són els dels vestigis anglesos en el vocabulari i el de la morfologia verbal. El dialectòleg, i en general l'investigador del català, hi troba força coses útils a espigolar.

Respecte a les transcripcions fonètiques, adverteix l'autor que per carència de certs tipus d'impremta s'ha deixat incomplet el sistema d'escriptura. És lamentable que l'impressor no s'hagi decidit a adquirir els tipus que li mancaven; però encara això no seria gaire greu si les transcripcions que es donen fossin sempre exactes; desgraciadament no ho són, com ho demostra la llarga llista d'Errata que clou el llibre i que no registra sinó una petita part de les faltes que aquest conté (val a dir que en l'Errata també es troben equivocacions serioses, com veurem més endavant).

Sobretot en la transcripció de les tres *e* (é, è, ə),² les grafies falses són innombrables. Tot plegat fa la impressió que l'autor, sabent que la *E* llatina dóna *ə*, que la *Ě* dóna *é*, etc., ha aplicat de memòria aquestes lleis sense tenir esment a recollir de viva veu cada exemple, i així han sortit escrits amb *ə* una multitud de mots que tenen *é* o *è*, i viceversa. Indicarem alguns dels casos de confusió que hem observats:

- a) Mots transcrits amb *è* que es pronuncien amb *é*: *llet, fet, egua, cent*.
- b) Mot transcrit amb *é* que es pronuncia amb *è*: *cedra*.
- c) Mots transcrits amb *é* que es pronuncien amb *ə* o amb *è*: *diumenge, veu, creu, teula, encesa*.
- d) Mots transcrits amb *ə* que es pronuncien amb *é*: *rem 'raim', recepta, metge, dient, heretge, reina, llengua, pena, peix, mateix, rei, breu, terme, mes, confés, temps, engreixa, menos, gent, pesa, cresc, cresca, créixer, beguent, rient, lluent, fer, ben, corrents, mentres*.

e) Mots transcrits amb *ə* que es pronuncien amb *è*: *verge, pobrea, vellea, preu, etsipella, cruel, fidel, rebel, vers, divendres, terç, ofert, treu*.

En el capítol del vocalisme tònic, en tractar dels resultats menorquins del AU llatí (pàg. 32), transcriu *kosə, okə* i *əlovə*, que caldria escriure *kôzə, ôkə, əlôvə*, posat que el signe *ô* és l'adoptat pel Sr. Guiter per a representar la *o* oberta. En canvi, està bé la transcripció *koə* (amb *o* tancada), però caldria explicar la diferència de timbre respecte dels altres exemples citats, advertint que *koə* no ve pròpiament de CAUDA, sinó de CÔDA, i per tant segueix el tractament de la *ô* i no el del diftong AU.

A la pàg. 33 figura un «*midžurnés* (suff. -ASIU)», que segurament és efecte d'una confusió: *midžurnés* és la forma de plural de *midžurné* 'migjorner' i no porta el sufix -ASIU, sinó -ARIU. En la mateixa pàgina cal considerar

1. Cf. més enllà, pàgs. 267-268, una nota sobre la darrera edició de l'obreta d'En Ruiz i Pablo.

2. Conservem els signes usats pel Sr. Guiter.

suprimides les onze darreres ratlles, car es funden en dades errònies, com són les d'atribuir *e* oberta a mots com *egua* i *cent*. En aqueix apartat referent a la *e* (com en tots els que tracten de vocalisme) hauria convingut a l'autor consultar l'excel·lent treball de H. KUEN, *El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana*, AOR, VII (1934).

A propòsit de la *e* romànica ens estranya l'afirmació (pàg. 35) que «dans les autres Baléares la voyelle neutre tonique n'a pris un développement aussi considérable qu'à Minorque et que la conservation du timbre *é* y est beaucoup fréquente». Tenim constatada l'existència de la *e* neutra a totes les Balears; en els llocs on ara no existeix, consta que es tracta d'una evolució relativament recent. La realitat és que la *e* neutra constitueix la nota típica general del baleàric des de temps molt antics, i que s'ha anat perdent a certes localitats de Mallorca i d'Eivissa i a la zona oriental de Menorca; però no ha estat substituïda per *é* com diu el Sr. Guiter, sinó per *è*: **vèura**, **kəndələ** (Maó) al costat de **vəura**, **kəndələ** (Ciutadella). En la mateixa error incorre (pàg. 37) quan transcriu *o* > *é*, **vév** (VOCE), **krév** (CRUCE), en lloc de *o* > *è*, **vèw**, **krèw**.

El tractament *o* àtona > *u*, és com diu el Sr. Guiter, general en menorquí i esporàdic a Mallorca; però no es troba «sur la côte nord-est qui est en face à Minorque», sinó exactament a Sòller, població situada a la costa nord-oest i bastant allunyada de les riberes menorquines (encara que lligada amb Menorca per una sèrie de semblances lingüístiques i biològiques que segurament no són casuals).

Parlant de l'afèresi d'*a-* (pàg. 41), compara el menorquí *seure* amb el català *asseure's*: no calia, perquè no són el mateix verb, i ambdues formes *seure* i *asseure's* coexisteixen tant a Menorca com a Catalunya, amb la mateixa diferència de significat que hi ha en alemany entre *sitzen* i *sich setzen*. Tampoc no procedia fer distinció entre el menorquí *rafals* i el mallorquí *ravals*: a Mallorca abunda tant com a Menorca el topònim *Rajal*, i a Maó hi ha *sa raval* i *sa ravaleta* (val a dir, però, que *rafal* i *raval* tenen diferent origen).

La forma **ərivá** (< ADRIPARÉ), pàg. 53, és errada: tot menorquí pronuncia **əribá**. També són falses les formes: **bətəyá** (pàg. 61), que caldria escriure **bətiá**; **kwərəntə** (pàg. 65), per **kurántə**; **fiyət** (pàg. 80), per **fiót**; **vərgúgə** (pàgina 82), per **vərgónə**; **sərvəš** (pàg. 95), per **sərvəy**; **noví** (pàg. 96), per **nuví**; **sínə** (pàg. 129), per **siniə**; **ələrbi** (pàg. 129), per **əlárbi**; **bəzəf** (pàg. 129), per **bədzəf**; **məstot** (pàg. 277), per **méstòst**; **əyí** (pàg. 280), per **əi**; **təntimətəš** (pàgina 284), per **təmmatés**.

La regla que dóna (pàg. 54), que «de *f* intervocalique est maintenu en minorquin», amb un sol exemple **əgəfá** < ADGAFARE, no és vàlida. Contra el cas especial de **əgəfá** (que no és d'origen llatí ni consta que l'origen no fos amb *ff* doble), tenim els casos de **rávək** < RAPHANU, **əstévo** < STEPHANU, etc.

Alguns exemples adduïts per a documentar fenòmens fonètics són impropedents per ésser cultismes inusitats (v. gr. *ritm*, pàg. 90; *ublik*, *inik*, pàg. 156).

La forma *sau* 'gec, americana' no representa en realitat l'evolució fonètica menorquina de SAGU (pàg. 125), sinó la pronúncia menorquina del cast. *sayo* (la conversió de la *-o* en *-u* i la pèrdua de la *y* intervocàlica són cosa normal del menorquí).

əz məntí no és exactament la mateixa cosa que *l'esteva* (pàg. 126), sinó una part d'aquesta peça de l'arada; el mot *esteva* és tan viu en menorquí com en el català continental.

Karētóns (llegeixi's *carretons*) no és sinònim de *batolles*; el «fléau à battre» no existeix a les Balears.

La morfologia de l'article derivat de IPSU està ben tractada. Només hi trobem a manca exactitud fonètica quan parla de la forma **əts**: «le groupe RS intérieur aboutit phonétiquement à ts» (pàg. 147). Morfològicament (o millor dit, ortogràficament), això és veritat; fonèticament, no. El so que transcrivim per **ts** és, en rigor fonètic, un fonema únic: una africada alveolar (transcrivible per **ʃ**).

En la pàg. 155, quan diu que «les occlusives sonores intervocaliques ne deviennent finales de mot avec féminin en e que dans des termes savants: **ásid, səntrifug**», convindria advertir que en esdevenir finals s'ensordeixen, i caldria, per tant, transcriure **ásit, səntrífuk**.

El sufix feminitzant *-essa* (pàg. 157) es pronuncia a Menorca com si fos *-es:* (-əzə). Convenia fer-ho constar. No sembla autèntic el mot **ogre** i el seu femení **ugrəse**: l'ogre o gegant antropòfag de les rondalles s'anomena en menorquí **əz drák**, i la seva muller **sə drəkəzə**.

La construcció de la frase **vadž jədží əkət jibrə, əs kwal m'a molt əgrədat** (pàg. 183) no és menorquina; tampoc no ho és la de les altres dues frases posades com exemples en el mateix apartat. El relatiu *qual* no és popular a Menorca. En aquest capítol dels relatius convenia fer notar (encara que sigui més assumpte sintàctic que morfològic) el predomini de la forma *qui*, que va arreconant el *que* com a nominatiu.

Cal modificar la frase **əbíə tantə žent..** (pàg. 187) així: **y əvíə tantə žent..**

En la pàg. 225 s'ha de suprimir la forma **fə** que es dona com a variant de **fé** 'fer'.

En els paradigmes de la pàg. 242 cal suprimir, per arcaïques, les formes **fui, viw** i **fiw** de primera persona singular del pretèrit perfet i la **vəw** de tercera persona, i rectificar la vocal tònica **ə** en **é** en les formes *veres, vérem, véreu, veren, feres, féu*, etc.

El paradigma del present d'ésser (pàg. 245) porta equivocadament les formes **səym** i **səys**, que són del verb *seure*; les d'ésser són *som* i *sou*.

En els paradigmes de present i imperfet de subjuntiu caldria posar com a predominants i gairebé úniques les formes en *-is, -in*, etc. (*vagi, vagis, vagin, jossis, fóssim*, etc.) en lloc de posar només les en *-əs, -ən* (*vaja, vages, josses*, etc.), que són arcaïques a Menorca.

No és exacte que *gens, mica* i *gota* tinguin valor idèntic a *gaire* (pàg. 279): aquells tres indiquen nullitat, carència absoluta; *gaire* indica escassetat, però no carència total.

La frase **səgóns sə kustumə** no s'ha d'interpretar com a procedent del llatí SECUNDU IPSA CONSUETUDINE (pàg. 282), sinó com de SECUNDU SE ACCONSUE-TUDINAT, perquè la forma menorquina de CONSUE-TUDINE no és **kustúmə**, sinó **kustúm**.

La frase **fikà dəforə də kazə** (pàg. 282) no és menorquina; un menorquí dirà **trəwrə də fōrə də kasévə** (o **də lə kázə**, etc.). També és falsa morfològicament aquesta: **manžə pərke no tingís fam** (pàg. 286); caldria posar: **manžə pərke no téngís fam**.

A part d'aquestes incorreccions de detall, es noten algunes falles de caràcter general, que es repeteixen a través de tot el llibre. La més greu és la del vocalisme de les *e*, comentada al principi d'aquesta recensió. També flaqueja sovint en la transcripció de la *rr*; apareixen amb *r* simple mots com

corretja, corriola, darrera, Ferreries, escorredor, soterrani, etc. El signe **F o rr** no figura en el quadre de consonants de la pàg. 45.

En les etimologies i en la manera de donar les formes del llatí vulgar o del romànic primitiu corresponents a les catalanes, el Dr. Guiter demostra una formació extensa i domini de la tècnica. Només trobem algunes etimologies errades : *empelt* < *αμπελος* (pàg. 32), *əllot* < àrab *EWLED* (pàg. 81), *ən dəžú* < *IN DE DEORSUM* (pàg. 277) en lloc de *IN IEIUNU*, i *əuumont* [sic] < *AD UNU MONTE* (pàg. 279) en lloc de *AD ILLU MUNDU*.

En la pàg. 128 es nota una confusió del cast. *arrabal*, procedent de l'àrab *RABAD*, amb el menorquí *rafal* que ve de l'àrab *RAHAL*. És difícil d'admetre que sigui aràbic l'origen del mot *freginal*, citat en la mateixa pàgina com a arabisme.

En el capítol dedicat a la morfologia verbal, a la part baixa de les pàgines 259-274, l'autor explica una «Note relative à la représentation des temps et aspects verbaux par des nombres complexes», que sembla que deu ésser el *dernier cri* de la lingüística psicològica convertida en matemàtica, amb abscises, ordenades, fórmules algebraiques i equacions, que surt dels límits de l'estudi dialectològic per a teoritzar damunt qüestions de gramàtica general. A la part alta de les mateixes pàgines continua i acaba l'exposició del verb menorquí amb un capítol sobre «Evolution du verbe : emploi des formes», classificant aquestes en quatre *aspects* («aspect du présent», «a. du passé», «a. du futur», «aspects successifs») i cadascun dels tres primers *aspects* subdividit en tres *repères* («repère actuel», «repère passé», «repère futur»). En els paradigmes de l'*aspect du présent* i de l'*aspect du passé* (pàgs. 270-271) es posen com a menorquines quatre formes verbals compostes que no existeixen ni han existit en la nostra llengua : **nant di, nà di; nant əvə dit, nà əvə dit** 'anant dir, anar dir; anant haver dit, anar haver dit'. Semblen haver estat creades per una obsessió sistematitzadora. Cal considerar-les suprimides si no volem que el lector es formi una idea falsa de la morfologia i sintaxi verbal catalana.

Les tres pàgines d'Errata que clouen el llibre subsanen molts dels lapsus comesos en el text, sobretot de transcripcions fonètiques equivocades. Val a dir, però, que no sempre és així, ans prou sovint es donen com a errades formes correctes i es diu que cal llegir-les d'una altra manera, que resulta precisament la falsa : per exemple, són dolentes les correccions **rəl, əkzənt, ègo, ənses, tərs, žuzəp, sədzə, uttən**.

En resum, hem de reconèixer en el Dr. Guiter una forta vocació, una preparació teòrica intensa i una indiscutible laboriositat, qualitats excel·lents que ens en fan esperar altres produccions indubtablement valuoses i enriquidores dels nostres estudis.

Francesc de B. MOLL

PIERRE-LOUIS BERTHAUD : *Bibliographie gasconne du Bordelais*. Préface de M. EDOUARD BOURCIEZ. [Bordeaux, Taffard impr., 1942.] XX + 92 pàgs.

El Sr. P.-L. Berthaud, excellent coneixedor i creador literari de la llengua parlada a Gascunya, ha aplegat en llibre, després d'haver-la publicada en el «Bulletin de la Société des Bibliophiles de Guyenne», una interessant biblio-